



अशुभ लग्न, . . . सावधान!

विजय पाठारे

अशुभ लग्न सावधान, . . . अजय स्वतःशीच उद्गारला कोण म्हणणार त्यांची मंगलाष्टकं, कोण धरणार त्यांचा अंतरपाट ?सीएनएन वर अजय बातम्या ऐकत होता बारा फेब्रुवारी पासून सन् फ्रांसिस्कोचा मेअर सेम् सेक्स म्परेजीस् लावत होता. अजय विजूला म्हणाला, ऐकावं ते नवलच ओनली इन अमेरिका पुरुष पुरुषांशी आणि बायका बायकांशी लग्न लावायला लायनीत उभी आहेत. अरे राम, अशुभ लग्न सावधान . . . थांब, मी स्वातीला फोन करतो, विचारतो, तिच्या परिसरात हे काय चाललंय?

काही नको, विजू म्हणाली, असं खुळ्यासारखं करू नकोस कोणत्यातरी पेशंटला तपासीत असताना फोन केलास तर तिला अवघडल्यासारखं होईल. ही गोष्ट काय पोटच्या पोरीला विचारण्यासारखी आहे का? पण तरी अजयनं फोन लावलाच. विजूनं दुसरा फोन उचलला. अजय उगाच काही विचित्र बोलला तर त्याला थांबवायला. हा काही चेष्टेचा विषय नक्हता.

स्वाती मनोविकारावरील तज्ज होणार होती. तिने वडिलांच्या आवाजाच्या आर्तितूनच परिस्थीती जाणली म्हणाली, बाबा, मी त्या बाबतीत सविस्तार पत्रच लिहीन तुम्हाला. माझ्याविषयी तुम्हाला आस्था आहे, धास्ती आहे, माझां सारं बरं व्हावं असं तुम्हाला वाटणारच. पण कुणाचं बरं व्हावं म्हणजे काय हाच खरा मुद्दा, नाही का? ई मेल पाठवीन आज नाहीतर उद्या बाय फार नाव. . . समोर पेशंट बसलाय.

अजय अवाक झाला. स्वाती ई मेलनं त्याला गे राईट्सवरचं लेक्चर देणार होती तर. विजूला हायसं बाटलं ती अजयला म्हणाली, तिला बाय फ्रेंड विषयी, लग्नाविषयी विचार की. हे काय भलतंच.

अजय आणि विजयानं मुलीच्या लग्नाविषयी कैक स्वप्ने रंगविली होती, अमेरिकेत जन्मलेल्या स्वातीला त्यानी सकौतुक व्यक्तिस्वातंत्र्य दिलं होतं. आणि होतीही स्वातीत तेवढी पात्रता. स्वभावतःच लाघवी, हंसरी, सुंदर खेळांत अग्रेसर. अभ्यासात प्रवीण. अनेक पारितोषिकानी तिची खोली सजली होती. मेडिकल साठी ती स्टॅनफर्डला गेली, डॉक्टर झाल्यावर तिथेच रेसिडेंसीही मिळवली. सायकियाट्रीत डॉक्टरेट करण्यासाठी. . . आता तिच्या सध्या रिकाम्या पडलेल्या खोलीत जाऊन दोघेही बसत. हृदयाकारी फ्रेममधला तिचा हंसरा फोटो पाहाताना अभिमानाचे आनंदाश्रू त्यांच्या डोळ्यात गोळा होत. स्वाती खरोखरच नक्षत्रासारखी होती. विजूनं अनेकदा तिची दृष्ट्यांकांक्षी काढली होती. भारतात केलेल्या प्रत्येक फेरीतून तिने स्वातीसाठी हिंयामोत्यांचे नाजूक सेट्स करवून घेतले होते. स्वातीला दागिन्यांची विशेष आवड नक्हती, पण आज ना उद्या तिचं लग्न होणार हे गृहीत धर्सन विजूनं तयारी केलेली होती. स्टॅनफर्डला जाऊन स्वातीला आता आठ वर्ष पुरी होणार होती. आठ वर्ष विजू तिच्या लग्नाची स्वप्नं रंगवीत होती.

तशी स्वाती दरवर्षी क्रिसमस्या सुटीत नित्यानं घरी यायची. मात्र तिचा सारा वेळ मैत्रीणीना भेटण्यातच

जायचा घरचं भारतीय जेवण तिला आवडायचं, पण इटालिअन्, मंकसीकन्, चायनीझ, थाय असलं आगळवेगळं खाण्याकडे तिचा कल असायचा, आणि तेही प्रत्येकवेळी गावातल्या नवनव्या रेस्टारंट मध्ये जाऊन घरी पार्टी करुया असं म्हटलं तर नको म्हणायची. शिक्षणासाठी मुलाना दूर पाठवलं की अशा संवयी लागणारच, असं अजय म्हणायचा. विजू मनात म्हणायची, निदान भरपूर खाते तरी, उपाशी राहात नाही.

गेल्या वर्षी स्वाती डॉक्टर झाली. तिच्या पदवीसमारंभाला अजय आणि विजू सान्होसेला गेले होते, तेंहा, ओअरपोर्टवर त्याना न्यायला तिचा एक डॉक्टर मित्र, संदीप, आला होता. स्वाती कामात अडकली होती संदीपही मराठीच होता. ऊंच, हंसरा, बोलका, स्वातीला साथीदार शोभणारा. स्वातीनं स्वतःच जमवलेलं दिसत असा विचार सहजच त्यांच्या मनात आला. अजयनं त्याची बरीच वरवर चौकशीही केली. भावी जावयाबद्दल त्याला कुतुहल निर्माण झालं होतं.

स्वातीनं आता नवा अपार्टमेंट घेतला होता. जेनिफर नावाच्या मैत्रिणीबरोबर ती तो शेअर करीत होती. जेनिफर त्यांची वाट पाहात होती. पण हाय संदीप अशी तिनं संदीपला प्रेमपूर्ण हांक मारताच विजूनं मनात कल्पीलेलं स्वातीसंदीपचं स्वनं क्षणभर कोंसळलं. कदाचित् संदीप जेनिफरचाच मित्र असला तर? हा प्रश्न अजयनं संदीपचे आभार मानले, तेंहा तो म्हणाला, त्यांत काय मोठं, स्वाती आणि जेनिफर मला बहिणीसारख्या आहेत. माझ्या पत्नीच्या ह्या दोघी मैत्रिणी. विजू स्तब्ध झाली. उगाच्य तिनं स्वाती आणि संदीपविषयी मनात मांडे मांडले होते.

जेनिफरची छोटी विकएंडर ब्यंग तयारच होती. तासभराने ती बास्टनला आईकडे जाणार होती. विजू आणि अजयची निजण्याची सोय जेनिफरच्या खोलीत केलेली होती. अगत्यपूर्वक जेनिफरनं त्यांच्यासाठी कांफी केली अपार्टमेंट सुबक होता, सुरेख सजवला होता. श्रेय जेनिफरचं असावं असा विजूनं अंदाज केला. स्वातीला ह्या बाबतीत अजिबात उत्साह नव्हता हे ती जाणत होती. लाघवी वाटली जेनिफर विजूला. आवडली. उद्याच्या पदवी समारंभाला ती असावयास हवी होती, असं तिला वाटलं. थोडया वेळेनंतर त्यांचा निरोप घेऊन जनिफर गेली. स्वाती मुलगा असता तर ही त्याला छान बायको झाली असती असा खुळा विचार तिच्या मनात आला आणि विजू हंसली.

त्या रात्री तिथल्या थाय रेस्टारंटात विजूनं तिला लग्नाविषयी विचारलं. तेंहा स्वाती क्षणभर गंभीर झाली अन म्हणाली, आई, मला सकायट्रीस्ट व्हायचं. इतरांच्या मानसिक समस्या सोडवायच्या आहेत. संसारात अडकायचं नाही मला अद्याप. विजूनं अजयकडे पाहिले, त्याने मान हलवून डोळे थोडेसे झांकत दूर कोठे पाहाण्यास सुखावत केली. तो विषय तिथेच संपला ... त्याला आता बरेच महिने होऊन गेले होते.

÷ ÷ ÷

दुसऱ्या दिवशी स्वातीची ई मेल आली.

प्रिय आई अन बाबा,

ह्या गंभीर विषयावर तुम्ही मला विचारलं, इथं हे काय चाललाय संन फ्रान्सीस्कोत? मनोविकारांवरची मी तज्ज होऊ पाहातेय म्हणून कदाचित् विचारलं असेल हे मला ठीक आहे, मोकळेपणानं तुम्हाला उत्तर देत आहे. कसलीही उडवाउडवी न करता, संकोच न ठेवता.

समलिंगी संबंधाविषयक तुमच्यासारख्या संसारी माणसात घृणा असते. कारण त्यांत तुम्हाला अनैतीक वर्तन दिसते समाजानं अशा वैक्तीना वाळीत का टाकू नये असा तुम्हाला प्रश्न पडतो. आयुष्यभर मनात रुत्न राहीलेले असे पूर्वग्रह नष्ट कसे होणार?

पण आजच्या समाजात अशा अनेक विचारा विकारांचं पुनर्मर्थन होत आहे. गे राईट्स् आणि लेसबीआनिझाम् आज सर्वत्र फैलावलंय. चार भिंतीच्या आत ही वैष्यीक आकर्षकता दडून राहिलेली नाही पूर्वीसारखी. ती उ घडयावर प्रकट झालेली आहे. मेसीस परेड ते डिझ्नील्यांडपर्यंत, सर्वत्र त्याचं सोहळ्यागत प्रदर्शन आता सतत होत असते. हे गैर आहे असं तुम्हाला वाटणारच.

स्त्रीपुस्त्रांच्या वैष्यीक आवडीनिवडीचं मूळ त्यांच्या वैयत्तिक जननातूनच व्यत्त होत असते. मराठीत जेनिटलसना म्हणूनच जननेदिय म्हणतात. हा लिंगभेद फक्त त्या अवयवांपुरता नसतो, आपल्या विचाराविकारांतही त्याचा प्रभाव पसरतो. ह्या नैसर्गिक भावनेवर सामाजिक बंधन वा दडपण कसे आले?

समाजाला त्याचा व्यवहार सुरळीत चालवायचा असतो. म्हणूनच तो नीतीबंधनं निर्माण करतो. समलिंगी आकर्षणातून प्रत्यक्ष समाजावरच गदा येईल, मुलाबाळांच्या सांसारीक चौकटीत असं वर्तन बसू शकत नाही, अशा चुकीच्या समजुतीमुळे ह्या प्रवृत्तीवर बंधन लादले गेले. समाजाला स्वतःचा -हास होऊ घायचा नसतो म्हणून समलिंगी विषयवासना अनैतिक ठरवली गेली गेली. आपल्या अपत्यात असली उत्सूर्त भावना आढळली की पालकाना वाटते की आपलंच काही चुकलं असावं, पोर वाईट मागलिं कसं लागलं? आपल्या वंशपरंपरेला हा डाग कसा लागला? ही खंत मन खात राहाते. अपत्याच्या जन्माआधीपासूनच त्याचं भवितव्य आणि वंशवृद्धी पाहाणा. या पालकाना पाल्यालाही स्वतःचं व्यतिमत्व असते ह्याचा विसर पडतो. उ लट, आपल्या जीवनातलाच अर्थ हरवला, आधार गेला ही उदासिनता जडते. आता आपली वंशवाढ कशी होणार ही चिंताही त्याना ग्रासते. प्रेम वाटो न वाटो, मुकाट्यानं सहलिंगी सोबती शोधा, आपली अबू वाचवा, आंतरीक ओढ विसरा, गावाच्या वेशीवर घराण्याची अबू टांगू नका, असा आग्रह आप्त करू लागतात त्यांत एडसची शिक्षेयम् भीती निर्माण करतात. ही विचारसरणी समाजाची दडपणात्मक कठोर प्रतिक्रिया आहे समंजसपणे सारे सांवरन घे, चार माणसांसारखा संसार कर नाहीतर ब्रह्मचर्य स्वीकार हाच पर्याय सुचवला जातो. पण ह्या प्रखर होत जाणा. या भावनेचा उच्चारही होता कामा नव्हे. अशी ही व्यथा निर्माण झाली.

पण यौवनात पाऊल टाकलं की मासिक स्त्राव वा मैथून्य सुर होणारच नवोदीत वैष्यीक भाव मनात खेळणारच... सामाजीक संस्कार कसेही घडोत, पण नैसर्गिक प्रवाह थोडाच थांबणार? फार तर त्याच्याशी प्रतारणा केली जाईल, पण त्याची उत्कटता मनाला हैराण करणारच. सुप्त भावना उफळून येणारच.

आता गे मरेज वर.

भारतीय कौटुंबिक घरोव्यात तुमच्यावर जे संस्कार झाले तसे वर्षनिवर्ष इथंही होत असत. वैयक्तीक शव्येच्या अंथरुणाखाली दडलेले परंतु इथल्या व्यक्तीस्वातंत्र्याच्या प्रवाहात अव्यक्ताना बोलण्याची मोकळीक लाभली, गे प्राईड अस्तीत्वात आले. समलिंगी निर्भीड झाले. ह्या दोनशे पंचाणेंशी मिलियनच्या देशांत तीन ते दहा टक्के लोक उघडपणे समलिंगी आहेत ही इथली सत्यकथा. त्यातील एक ते दिडमिलियन माणसं जोडप्यानं समलिंगी बंधनात सुखदुःखाचा संसार करीत आहेत. काहींच्याकडे स्वतःची वा दत्तक घेतलेली मुलेही सुखासमाधानात वाढत आहेत. सैन्यात आणि धार्मिक संस्थात त्याना मज्जाव मिळत आहे. हा समाज आता बदलला आहे.

परंतु असे असताही ह्या देशातील त्रेपन टक्के लोकांचा गे लग्नाना विरोध आहे. त्यामुळे लग्न म्हणजे काय हा व्याख्यात्मक वाद निर्माण झालाय. लग्न फक्त एका स्त्री आणि एका पुरुषातच

लागू शकते? धार्मिक विधी बाजुला राहुद्या, पण सरकारी कागदपत्रीतरी सिव्हील मरेज म्हणून नोंदवण्यासही समलिंगीना परवानगी वा हक्क नसावा? दोन व्यात आलेल्या प्रौढांचा हा शपथविधी, ज्यामुळे त्याना सरकारमान्य अधीकार आणि सवलती उपलब्ध होतात. गे म्हणतात लग्न हा त्यांचा जन्मसिद्ध मानवी हक्क आहे. मग हा सरकारी निर्बंध का? सिव्हील वार आधी निग्रोना लग्न करण्याचा अधिकार नव्हता, एकोणिसशे सदोतीस सालापर्यंत दोन वंशातील विवाहाची सा-या अमेरिकेत बेकायदेशीर मानला होता. आज हांलंड, नेदरलंड, कंनडा, स्पेन, तैवान इत्यादि देशांत समलिंगी लग्न करू शकतात. मात्र अद्याप अमेरिकेत कोणत्याही स्टेटमध्ये अशा लग्नाला सरकारी मान्यता नाही. उलट अशा लग्नांविरोधी कायदे आहेत कलिफोनिनियातही असा कायदा आहे. तो घटनाबाबत्य आहे असे म्हणून संन फ्रांसिस्कोच्या मेअरने समलिंगींची लग्न लावायला सुखवात केलीय. त्यामुळेच तुम्ही अचंबीत झाला आहात.

बांस्टनमध्ये वेगळाच व्यापक असा स्पष्ट उल्लेख नाही. त्यामुळे सनदेनं कायदा बदलेतो अशी लग्न लागू शकतील असे तिथल्या कोटनी म्हटलंय. अजून तो कायदा तेथे बदललेला नाही. सुर्प्रिम कोर्ट ह्या निकालाविरुद्ध जाईलसे वाटत नाही. मंसच्यूसेट मध्ये अशी लग्न सनदशीर पणे लागली तर अमेरिकेतील सर्व स्टेट्सना ती कायदेशीर मानावी लागतील. कारण अमेरिकन घटनेखाली आणि प्रत्येक स्टेटच्या घटनेनसार दुसऱ्या स्टेटमधले सनदशीर ठरलेले निकाल वा कायदे खीकारावे लागतात. देशाला भीती पडलीय सारे गे बांस्टनची वारी करतील कायदानं लग्न लावायला.

मात्र सध्या लग्न हा शब्द टाळून सिव्हील युनियन करावयास यावे असा सूर सर्वत्र पसरलेला आहे. पण समलिंगीना लग्न हवंय, साखर नकोय मध्य हवाय, ... कायदाच्या कानून नैतिक मान्यता पावलेला सम हक्क हवा आहे. संन फ्रांसिस्कोच्या सिटी हांलवर गोळा झालेल्या जोडप्याना हीच कायदाची मंजुरी हवीय. काय चुकलं त्यांचं?

इगअंडिक्ट्स, चाइल्ड मोलेस्टरस, नपुंसक इत्यादिंची लग्न तुम्हाला चालतात. नो फॉल्ट घटस्पोट चालतो, एका पुरुषाने अनेक बायका केलेल्या चालतात, गे पुरुषानं नावापुरतं स्त्रीशी केलेलं लग्न तुम्हाला चालतं, पण समलिंगींचं प्रेमाचं नातं तुम्हाला शिशारी आणते. तुम्हाला वाटते की त्यांच्यामुळे लग्नसंस्थाच विस्कळीत होईल.

धर्माचा विरोध ह्या देशात चालत नाही. देश धर्मनिरपेक्ष आहे. भारतात तर ह्या समलिंगी संभोगप्रथेच्या कोरीव मर्ती अनेक भारतीय देवळांच्या परिसरातही तुम्हाला आढळतात. त्या काय सांगतात? लिंगपुजा आणि यौनीपुजाही भारतात धार्मिकच मानलेल्या आहेत. अशा समलिंगी लग्नातून प्रजनन होणार नाही हे खरे, पण संतती नियमन करा असा आग्रह धरणा-या समाजसंस्थेला त्याने बाधा कशी येईल? समलिंगी लग्नामुळे लग्नसंस्था विस्कळीत होईल ही भीती अनाठायी आहे. प्रेमाचा शपथविधी मंगलच मानला पाहिजे.

प्रत्येकाला लग्न करण्या, न करण्याचा, अधिकार कायदानं असावा. लग्न न करता कुणाही बरोबर सोबतीनं राहाताही आलं पाहिजे. ब्रह्मचारीनाही मूळ दत्तक घेता आलं पाहिजे. वास्तु, शिशुसंरक्षण, वारसाहक्क, मेडीकेअर, फॉड स्टम्पस, टंक्स, पेन्शन बेनिफिट्स, सोशल सिक्युरिटी बेनेफिट्स, असे कैक हक्क लग्नबंधनाने साकारतात. ते समलिंगीनाही लग्नातून मिळावयास हवेत. ह्याला तुमचा विरोध आहे?

तुम्ही दोघं म्हणाल, की साधा प्रश्न विचारला आणि मी लेक्चर देतेय. देतेय खरी. पण असं सविस्तार पत्र लिहीण्यास एक खूप मोठे कारण आहे.

माझ्या गेल्या पदवी समारंभाच्यावेळी आई तू मला विचारलंस, लग्नाचा काय विचार आहे? मी म्हटलं मला

सकायट्रीस्ट व्हायचंय ते जरी खरे असले तरी त्या दिवशी मला तुम्हा दोघाना जे खरं सांगायचं होतं ते सांगता आले नाही. मी खरोखरच खूप भायवान आहे की मला तुमच्या सारखे आईवडील लाभले. मला तुम्ही लाडानं वाढवलंत, सारं काही दिलंत. कसलीच उणीच मला भासली नाही आयुष्यात. उत्कृष्ट शिक्षणही दिलंत. आणि मुख्य म्हणजे प्रेम

दिलंत. तळहातावरच्या फोडाप्रमाणे जपलंत. पण आज मला फार मोठी भीती पडलीय की मी तुम्हाला नकोशी होईन. जे गेली अनेक वर्ष मनात दडवून ठेवले ते आता सांगणं करत्ब्य झालंय. कारण मी जीवनाचा साथीदार ठरवला आहे. मी लग्न करणार आहे.

मी शिक्षणासाठी घरापासून दूर गेले आणि जणू तुम्हाला बरीचशी दुरावले. मोकळेपणान कधीच माझ्या मनातले विचार मला तुमच्यापुढे व्यक्त करता आले नाहीत. त्याची मला सतत खंत लागून राहिलेली आहे. मिळालेल्या स्वातंत्र्याचा मी कधीच दुरुपयोग केला नाही. शिक्षणात भरपूर यश कमावलं अन् प्रेमाने आणि अबदीनं सा-यांचा मान राखून स्वतःचं व्यक्तीमत्व वाढवलं. माझी मी आज मुख्यत्यार आहे. जगात सुखानं जगायचंय मला. म्हणूनच आज मी तुमचा आशीर्वाद मागत आहे. तुमच्या परवानगीची विनंती करीत आहे. हे लग्न करण्याआधी.

बाबानी काल मला अकस्मात फोन केला आणि म्हणून मी हे सारे लिहीत आहे. वास्तविक हे जे लिहीतेय ते प्रत्यक्षात समोरासमोर सांगायला हवं, पण ते धाडस झालं नाही मला. त्याबद्दल प्रथम क्षमा मागते. हे सारं विचित्र वाटतं, आई तुझ्या कुशीत शिरत जे सांगायला हवं ते असं सांगावं लागतय. बाबा, राग आंवरा, कारण.

कारण मी अन् जनिफरनं लग्न करायचं ठरवलंय... इथल्या कोटनि सधा

संन फ्रॅंसिस्कोच्या मेअरवर समलिंगीची लग्न लावण्यावर बंदी घातलीय, जरी असा बंधनात्मक कायदा मूळात घटनाबाब्य आहे. पण ही बंदी लवकरच उठेल आणि एक दिवस आम्ही दोघी सिटी हांलवर तिथल्या लाइनीत आनंदानं उभ्या राहाणार आहोत. इच्छा आहे की तुम्ही दोघानी आप्हाला आशीर्वाद देण्यास यावं. पण तो आग्रह कसा करू? फक्त म्हणते माझां मन जाणा, माझी नैसर्गिक वास्तवता जाणा, दुःख मानू नका. माझे डोळे भरू आलेत बघ आई... तुझेही असणार.

मी तुमचीच आहे, तुम्ही माझे रहा. ब्लेस मी बाबा, ब्लेस मी आई.

स्वाती

÷ ÷ ÷

विजू निश्चलतेत त्या पत्राकडे खूप वेळ पाहात राहिली होती. अजय शेवटी तिला म्हणाला, फाडून टाक ते पत्र. आपल्या हाताबाहेर गेलीय ती आता. अशुभ लग्न सावधान.

त्याचं दुःख अनिवार होतं. कोणती स्वप्न रंगवली अन् काय नशिबी आलं. दुरावणार होते आता ते दोघं पोटच्या पोरीला. कॅविलवाण्या नजरेनं त्यानं विजूकडे पाहिलं.

पण विजूनं फोन उचलला. स्वातीचा नंबर फिरवला. ती अजयकडे वळत म्हणाली, माझ्या मुलीचे लग्न आहे. आपण तिथे जायलाच हवे. तिला आपला आधार हवाय.

कुर्यात् सदा मंगलम्...!